

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRA AZ 1899. ÉVBEN.

Az elmúlt év nagymérvű gyarapodás és zajtalan munkálkodás éve volt. Az 1897. évi XLI. törvénycikk, az első átmeneti esztendő után, ez évben éreztette legelőször üdvös hatását, s a szigorúsággal és lelkiismeretesen gyakorolt ellenőrzés a Széchenyi orsz. könyvtárat előreláthatólag abba a helyzetbe fogja juttatni, hogy a törvény életbeléptetésétől kezdve a magyar irodalom leg-tágabb értelemben vett termékeinek letéteményesévé válják. E mellett a könyvtár egyéb osztályai, kivált a levéltár — néhai Vég-hely Dezső gyűjteményének megszerzése által — oly páratlan mértékben gazdagodott, hogy a lefolyt év gyarapodás tekintetében a legeredményesebbek egyike volt.

Mennél teljesebbé válik azonban a jelen kor irodalmi termékeinek anyaga, annál inkább érezhető a hiány a régi kor anyagának teljességében. Mintegy hat év óta sokat pótolta a könyvtár; néha bámulatos szerencsével, hihetetlen jutányosan szerzett meg első rangú ritkaságokat; de ez a szükséglethez és ahhoz a nemzeti ideálhoz képest, melyet az *egyetlen* magyar könyvtár elérni hivatott, elenyészőleg csekély. Nagy sorozatos munkák, a tudományos munkálkodás nélkülözhetetlen segédeszközei (pl. az Acta Sanctorum, Migne kiadványai, nagy encyclopaediák, külföldi — kivált olaszországi — történelmi társulatok kiadványai stb.) hiány-zanak, más fontos kiadványok (Gallia christiana, a párisi Bibliothèque nationale kéziratának leírása, a British Museum katalo-gusai stb.) csonkán vannak meg. Kiegészítésükre, a hiányzók megszerzésére ezek volnának szükségesek. Mennyi a hiány a régibb magyar irodalom termékeiben, mutatja az az egy tapasztalás, hogy nem jelenik meg hazai vagy külföldi antiquárius

katalogusa, mely oly magyar vonatkozású darabot ne foglalna magában, a mi a Magyar Nemz. Múzeum anyagából hiányzik.

Mai napság, mikor egy XVI. századi egyleveles nyomtatvány ára a 2000 márkát meghaladja, mikor egy XVI. századi magyar nyomtatványért 6000 koronát követelnek, mikor egy-egy kiváló nagyságtól eredő magyar vonatkozású autogramm értéke az 1000 koronát megközelíti, mikor egy-egy középkori magyar eredetű kézirat ára ezrekre rug, mikor Szabó Károly, Hellebrant, Petrik és mások különben nagyértékű bibliografiai működése úgyszólván felhívta az üzleti körök figyelmét a legnagyobb magyar könyvtár hiányaira, s és ezzel az árak hihetetlen emelkedését idézte elő: 13,000 koronányi évi javadalommal, melynek tetemes részét a könyvtár irodai és rendezési szükségletei veszik igénybe, s a melyből kéziratokat, okleveleket, a régi hiányok kiegészítésén kívül a külföldön egyre növekedő számban megjelenő magyar érdekű irodalmi termékeket és tudományos folyóiratok hosszú sorozatát is meg kell szerezni, a Magyar Nemz. Múzeuméhoz hasonló jelentőségű könyvtárat az igényekhez mérten fejleszteni nem lehet. Nem az akarat és a képesség hiányán, hanem az anyagi eszközök elégtelen voltán mulik, hogy a könyvtár a múltra és a tudományosság általános érdekeire nézve még mindig távol áll attól a teljességtől, mely az egyetlen magyar nemzeti könyvtártól méltán elvárható. Hálával kell elismerni, hogy egyes rendkívüli alkalmakkor a nagymélt. miniszterium rendkívüli fedezet nyújtásával módot nyújt nagybecsű gyűjtemények megszerzésére. Ily rendkívüli alkalom adta elő magát a lefolyt évben is, mikor néhai Vég hely Dezső oklevélgyűjteményének megvételére tetemes összeget bocsátott rendelkezésre. De a rendes szükségletek és a tudományos igények folytonos kielégítésére szolgáló évi javadalom már évek óta elégtelen.

* * *

Az elmúlt év folyamán a könyvtár tisztviselőinek létszáma egy új assistensi állás szervezésével növekedett; az új állás, melynek szervezését a nyomtatványi osztálynak a beérkező nyomdai köteles példányokkal történt rohamos gyarapodása tette szükségessé, *Varjú Elemér* kinevezésével töltetett be. Magasabb fizetési osztályokba *Kereszty István*, dr. *Erdélyi Pál* segédőrök, dr. *Melich János* és *Havran Dániel* assistensek léptek elő. Az ujonnan szer-

vezett és betöltött állással a könyvtári alkalmazottak létszáma: 15 tisztviselő (1 igazgató-őr, 3 őr, 5 segédőr, 6 assistens), 4 szakdíjnok, 1 írógépközelő, 1 laboráns, 6 szolga, 2 felvigyázó; összesen 29. A könyvtár egyes osztályainál alkalmazottak létszáma a következő: a köteles példányok átvételénél és kezelésénél 2 tisztviselő, 1 díjnok; a nyomtatványi osztályban (beleértve az olvasótermi szolgálatot is) 5 tisztviselő, 1 díjnok, 1 laboráns, 3 szolga; a kéziratárban 2 tisztviselő, 1 szolga; a levéltárban: 3 tisztviselő, 2 díjnok, 1 szolga; a hírlapkönyvtárban: 2 tisztviselő, 1 szolga.

A könyvtár tisztviselői közül ketten tettek nagyobb tanulmányutat. Dr. *Schönherr Gyula* levéltárnok a M. Tud. Akadémiától elnyervén a Forster-Scitovszky díjat, négy hónapot töltött Rómában levéltári kutatások czéljából. Ottani tartózkodását a könyvtárra nézve is értékesítette és különösen egy esetleg megszerezhető Corvin-kódex nyomozásával foglalkozott behatóan, mely ügy azután hosszú ideig tartó hivatalos tárgyalást eredményezett. Dr. *Melich János* assistens, részben a M. Nemz. Múzeum megfelelő alapjából nyert anyagi támogatással, négy hónapon át Oroszországban végzett nyelvészeti és könyvtári tanulmányokat. Hivatalos kiküldetésben (Veszprémben és Bécsben) a könyvtár igazgató-őre részesült, előbbi helyen a Vég hely-gyűjtemény vételügyének végleges lebonyolítása czéljából, utóbbi helyen egy könyvárverés érdekében; ugyanő múzeumi és könyvtári orsz. felügyelői minőségében megtekintette és részben ellenőrizte az ország könyvtárainak tekintélyes sorát.

A könyvtár folyóirata a *Magyar Könyvszemle*, dr. *Schönherr Gyula* szerkesztésében a lefolyt éven át is pontosan, változatos tartalommal jelent meg. Közleményeivel első sorban a könyvtár anyagát igyekezett ismertetni és érdekeinek szolgálatot tenni. Közölte a könyvtár állapotáról szóló évnegyedes kimutatásokat, megismertette a nevezetesebb új és régi szerzeményeket és a nyilvánosság előtt beszámolt a könyvtári munkálatokról. Egyéb közleményeiben, negyedszázados múltjához híven, szolgálta a hazai könyvtárügy és bibliografia érdekeit. Az 1897. évi XLI. törvény-cikk végrehajtásáról szóló miniszteri rendelet értelmében közzétette a Magyarországon működő nyomdák jegyzékét és évnegyedenként az azokban beállott változásokat. Külön mellékletképen közölte az 1898-ik évi hazai hírlapirodalom termékeinek sorát.

A könyvtár tisztviselői úgy a folyóirat szellemi részének összeállításában tevékeny részt vettek, mint általában az irodalom és tudományos munkásság terén — kivétel nélkül — élénk tevékenységet fejtettek ki, miről a jelentés végéhez fűzött összeállítás ad számot.

A könyvtárhoz beérkezett és elintézett hivatalos ügyiratok száma 769 volt; a könyvtár olvasótermének látogathatására egy év alatt 2544 igazoló-jegy adatott ki. (1898-ban 1736.) A köteles példányok beküldésével, átvételével és reklamálásával járó póstai küldemények számát a könyvtár nyomtatványi osztályáról szóló jelentés tünteti föl.

A lefolyt évben nagyobb butorzati beszerzések is történtek. A könyvtár egyik termébe, a rendezendő állandó cymelion-kiállítás céljaira öt tárlószertű szekrény és egy asztal készült, és a Széchenyi-terem megfelelő butorzattal láttatott el.

A könyvtár egyes osztályainak állapotáról a következő adatok nyújtanak tájékoztatást:

I. A *nyomtatványi osztály* köteles példányokban 15,101 darabbal (1898-ban 10,530), áthelyezés útján (a könyvtár és a múzeum egyéb osztályaiból) 271 drbbal (1898-ban 70), ajándék útján 1165 (1898-ban 2641), vétel útján 1341 (1898-ban 956), csere útján 5 (1898-ban 11), *összesen 17,883 darabbal* (1898-ban 14,208) gyarapodott.

Ezekhez járul *30,626 drb apró nyomtatvány* (1898-ban 23,479), melyek természetük szerint 10 csoportba osztva (alapszabályok, halotti jelentések, hivatalos iratok, periratok, falragaszok, műsorok, körlevelek, színlapok, zárszámadások és üzleti jelentések, vegyesek) évnegyedi csomagokban őriztetnek meg.

Az új törvény hatását, annak első évéhez (1898-hoz) képest a második évben beállott tetemes javulást s a könyvtári gyarapodás rohamos emelkedését legjobban feltünteti az alábbi három évi összeállítás, melyben az első a törvény előtti év, a második a törvény életbeléptetése első évének, a harmadik az elmúlt évnek eredményeit összegezve (beleszámítva az apró nyomtatványokat is) mutatja:

1897 évi összes gyarapodás	14,838 drb	nyomtatvány
1898 » » »	37,687 » »	
1899 » » »	48,509 » »	

E nagymérvű emelkedésnek megfelelőleg a nyomdai köteles példányok ügyének lebonyolítása is fokozottabb mértékben vette igénybe a könyvtár munkásságát. Az év folyamán 2165 csomag nyomtatvány érkezett köteles példányképen a Magyar Nemz. Múzeumba (1898-ban 1548); a könyvtár e czímen 3986 póstai küldeményt továbbított (1898-ban 2437-et). Hiányos vagy a törvény intézkedéseinek meg nem felelő módon történt beküldések 1222 esetben tették a reklamálást szükségessé (1898-ban 689-szer). E számok élénken mutatják a rohamos gyarapodás mellett az új törvény üdvös hatását.

A könyvek vásárlására fordított összeg 4417 frt 54 krt, 1245.25 birod. márkát és 747.75 frankot tett ki.

Az ajándékképen kapott könyvek számában, az előző év eredményéhez képest tetemes csökkenés állott be, mi annak tulajdonítandó, hogy a szerzők és kiadók nagy része, kik addig kiadványaikat ajándékképen küldték be, az új törvény által felmentve érzik magokat a beküldés alól, a mennyiben a beküldési kötelezettség a nyomdákra hármlott. Mindazonáltal az ajándékozók sora igen tekintélyes, mit a következő teljes névsor igazol:

Az »Adalékok« szerkesztősége (S.-A.-Ujhely), Addobbati alezredes (Brünn), Alsófehérvármegye alispáni hivatala, az állami számvevőszék, az állami tanítók orsz. egyesülete (Debreczen), az államvasutak igazgatósága, »A nagyvilágból« szerk. (Makó), Anderlik István, P. Antal karmelita atya, Antalffy Andor, az aradmegyei kir. tanfelügyelőség, özv. Arany Lászlóné, Athenaeum r. t., »Az időjárás« szerk., Barabás Vincze, Baranyay Gyula, Bárányos József, Bartalos Gyula, Beck-Widmanstetter Lipót (Bécs), a bécsi cs. k. postamúzeum, a bécsi statisztikai központi bizottság, a bécsi tud. Akadémia, a bécsi udv. természetrajzi múzeum, a belügyminiszterium, Berzeviczy Edmund, Blau Lajos, Bokor János, Brancsik Károly, a brünni természetvizsgálók egyesülete, Budapest székes főváros, Budapest székes főv. statisztikai hivatala, Budapesti kereskedelmi és iparkamara, a budapesti közp. papnevelő intézet magyar egyháziroldalmi iskolája, a Budapesti Szemle szerk., a budapesti tud.-egyetem bölcsészeti kara, Buli F. (Spalato), Csiki Ernő, Darnay Kálmán, a délmagyarorsz. tört. és rég. Múzeum-egylet, Domanovszky Sándor, Duka Tivadar (London), a dunántúli ág. hitv. ev. egyházkerület, az egri érseki iroda, Erdélyi Pál, Erneyi József, Esztégár László, az esztergomi betegsegélyző pénztár, az evang. egyházi pénztár, Fehérvármegye alispáni hivatala, Fejérpataky László, Felber Arthur, Fényi Gyula, Fenyőháza fürdőigazgatósága, Fenyvessy Ferencz, a ferenczrendiek laibachi tartományi főnöksége, Fischer Ede, Fiume

városa, Flatt Károly, a földművelésügyi miniszterium, a földtani intézet, Főrendiház irodája, Fraknói Vilmos, Frank Iván, Franklin r. t., Fülöp Áron, Geöcze Sarolta, Giesswein Sándor, a gráciai hist. Verein für Steiermark, Graphikai Szemle szerk., Hadügyminiszterium, Hampel Józsefné, a hercegprimási iroda, Hevesmegyei Tanügy szerk., Hincz Emil, Hirschberg J. (Berlin), Holder-Egger Oswald (Berlin), a 8-ik honvédhuszárezred, báró Hornig Károly püspök, Horváth Géza, Hradszky József, Hunka Emmanuel, az igazságügyminiszterium, az izraelita irodalmi társaság, Jankó János, kalocsai egyházmegyei hatóság, Kalocsay Endre, a kassai püspöki iroda, özv. gróf Keglevich Arthurné, a képviselőház könyvtára, a képviselőházi iroda, a kereskedelmi miniszterium, Kereszty István, Kerntler Ferencz, a Keszthelyi gazdasági tanintézet igazgatósága, Kohn Samu, Kokas János, Kollányi Ferencz, a kolozsvári kereskedelmi és iparkamara, a komárommegyei gazdasági egyesület, Kont Ignác (Páris), Kovács István, özv. Kovács Pálné, Kováts László, Kovaliczky Jenő, Kőrösy József, a Közgazdasági Szemle szerk., a központi statisztikai hivatal, Kubinyi Miklós, Kuncz Adolf, Kutschera József, Küttner József, Lampel Róbert-féle könyvkereskedés, Lasz Samu, Lipóczy György, a linzi Museum Francisco-Carolinum, Loubat herceg (Páris), a magyar heraldikai és genealogiai társ., a Magyar Könyvszemle szerk., a Magyar mérnök- és építész-egylet, a Magyar Nemz. Múzeum irodája, a Magyar Nemz. Múzeum néprajzi osztálya, a magyar orsz. állatorvos egyesület, a Magyarországi Kárpát-egyesület, a Magyar Történelmi Társulat, a Magyar Tudományos Akadémia, a Magyar-zsidó Szemle szerk., Mandello Károly, Marczali Henrik, Márki Sándor, a matematikai és physikai társulat, Merza Gyula, a meteorológiai és földmágnességi intézet, Mezőfi Vilmos, Milhoffer Sándor, a miskolci keresk. és iparkamara, Mocsáry Sándor, a Népoktatás szerk., Némäti Kálmán, Némethy Lajos, a Nemzeti Zenede, a Nevelés szerk., az Oesterr.-ung. Revue szerk., az Orsz. Állatvédő egyesület, az Orsz. Erdészeti egyes., az Orsz. Izs. tanító egyes., az Orsz. Levéltár, az Orsz. protestáns árvaegyesület, az Orsz. Rabbiképző intézet, az Orsz. Törvénytár szerk., az Orvosi Hetilap szerk., az osztrák kereskedelmi miniszterium, az osztrák-magyar bank bécsi igazgatósága, az Otthon-kör, a pápai Jókai-kör, a pénzügyminiszterium, Perényi Adolf, Perl Imre, a pesti szegény gyermekkórház egyes., Pollák Kaim, Pongrácz Lajos, Pór Antal, a pósta- és távirda igazgatóság, a pozsonyi jogakadémia, a pozsonyi orvos-természettud. egyesület, Raffay Ferencz, Rakodczay Pál, a Regio Museo industriale (Turin), ifj. Reissig Ede, Rendőrfőkapitányság, a Rimaszombati prot. főgymnázium igazgatósága, a Rothschild-könyvtár (Frankfurt), Sadakichi Hermann (New-York), Samassa József, Schönherr Antalné, Schönherr Gyula, Schulek Vilmos, Sepsi-Szentgyörgy városa, Simkó József, a Slovenske Pohlády szerk., a Smithsonian Institution (Washington), Somló Bódog, Stanoj Miklós, Stephani Lajos, Stephanie R. Adolf, a szabadalmi hivatal, Szabó

Ferencz, Szádeczky Béla, Szalay Imre, Szepesvármegye alispáni hivatala, Szigligeti-társaság, Sziklay Gyula, id. Szinnyei József, Szinnyei Józsefné, Szontágh Miklós, a távbeszélő hálózat igazg., a technologiai iparmúzeum, Temesvár városa, Temesvári Rezső, a természettudományi társulat, Tolnai Vilmos, Tomka Sándor, Tóth Béla, Tóth Mike, a Transsilvania szerk., a triesti ált. biztosító társulat, Újvidéki Matica Srpske, az Upsalai konigl. humanistiska vetenskaps samfundet, Vajda Ödön, a vallás- és közokt. miniszterium, Váradi Ödön, a Verein für siebenbürg. Landeskunde, Veres Samu, a veszprémi egyházmegyei hivatal, a veszprémi ev. ref. egyházmegye, a vörös kereszt egyesület, Vukovári alispáni hivatal, Wahler Aladár, Walter Gyula, Williams Fr. W. (Washington), Zahlbruckner A. (Bécs), gróf Zichy Jenő, Zimándy Ignác.

Az ajándékozók összes száma 222 (1898-ban 288).

Az ajándék útján kapott könyvek között legelső helyre teendő *Murmellius* 1533-ban Krakkóban nyomtatott latin-német-magyar szótára, a legrégibb nyomtatott szótár, melyben a magyar nyelv is szerepel. A könyv a legnagyobb ritkaságok közé tartozik; eddigelé csak egy példányban volt ismeretes, mely a schwatzi (Tirol) szent-ferenczrendi zárda könyvtárának tulajdona. Ezt a példányt néhány évvel ezelőtt Rosenthal L. müncheni antiquár nem kevesebb mint 3000 forintért ajándékozta fel megvételre a Magyar Nemz. Múzeumnak. 1899-ben egy második példány került elő a körmöcbányai szentferenczrendiek könyvtárában és ezt a példányt *Hunka Emmanuel* rendtartományi főnök hazafias ajándékából a Magyar Nemz. Múzeumnak sikerült megszereznie.

A könyvtár egyéb nevezetes szerzeményei szintén a régi magyar irodalom anyagát és a magyar vonatkozású régi könyvek gyűjteményét egészítették ki nagybecsű darabokkal. Ilyenek:

1. Ladislai Vetesii Oratio ad pontificem. Róma, 1475.
2. S. Methodii Revelationes. 1496.
3. Egy XV. századi missale töredéke.
4. Grammatica (töredék). Velence, 1509.
5. Vigerius, Controversia de excellentia instrumentorum. Róma, 1512.
6. Bunderlius, Oratio ad salutandam Mariam archiducissam Austriae. 1514.
7. Ladislaus de Macedonia, Oratio habita Norimbergae, 1522.
8. Jani Pannonii Elegiarum aureum opusculum. Bécs, év. n.
9. Georgiewitz, De Turcarum ritu. Antwerpiae, 1544.
10. Cromer, Oratio in funere Sigismundi. Krakkó, 1548.
11. Georgiewitz, Profetia dei Turchi. Róma, 1553.
12. La guerra d'Attila. Ferrara, 1563.

13. Magdeburgius J. Confessio. 1567.
14. Zenoi, Fortezze d' Ongheria. Velence, 1567.
15. Georgiewitz, De Turcarum moribus. Lyon. 1567.
16. Decretum azaz Magyar- és Erdélyországnak törvénykönyve. Kolozsvár, 1571.
17. Illicinus P. Ad incliti Hungariae regni proceres paraenesis. 1573.
18. Cervarii Tuberonis, de Turcarum origine commentaria. Florencz, 1590.
19. Énekeskönyv. (Bártfa, 1593.)
20. Scherer G., Lob und Danck Predig. Augsburg, 1598.
21. Fumee, The historie of the troubles of Hungaria. London, 1600.
22. Balásfi, Castigatio. Augsburg, 1620.
23. Frölich D., Calendarium perpetuum. Bártfa, 1639.
24. Melanchton, Grammatica. Bártfa, 1641.
25. Comenii Janua linguarum. Sárospatak, 1652; u. az Lőcse, 1655.
26. Corenus, Libanuson termő cidrusfának veleje. Nagyszombat, 1671.
27. Ciceronis Epistolae selectae. Nagyszombat, 1680.
28. Nádas S., Annus coelestis. Nagyszombat, 1687.
29. Molitevniku, Szvodit diu Slovenie pre limba rumaniaska. 1689.
30. Balassi és Rimai Istenes éneki. Lőcse, 1692.
31. Gunesch, Serium christiani votum. 1696.
32. Molnár, Elementa grammaticae latinae. Debreczen, 1702.
33. Der Artikel von der Busse. Brassó, 1707.

A könyvtár olvasótermét 15,764 egyén látogatta (1898-ban 13,474), kik 37,227 kötetet (1898-ban 29,970) használtak. Kikölcsönzés útján pedig, a könyvtár helyiségein kívüli használatra 1585 egyénnek 2400 kötet adatott ki (1898-ban 1563 egyénnek 2391 kötet.) E számokba azonban a könyvtár belső helyiségeiben használt könyvek mennyisége nincs beletudva.

A könyvtári anyag feldolgozása csekély mértékben a tavalyi eredmény mögött marad. Összesen 3874 mű osztályoztatott, melyekről 4018 könyvtári czédula készült (1898-ban az eredmény 4014 mű 4951 könyvtári czédulával.) A kötési munkálatok azonban túlhaladják a tavalyi eredményt. 1898-ban 683 kötet került kötés alá; 1899-ben pedig 1551 mű 2013 kötetben.

A könyvtári feldolgozásnak a tavalyi eredmény mögött való elmaradása egyrészt az 1897. évi XLI. törvényczikk pontos végrehajtása, a szigorú ellenőrzés, az ez által okozott nagymérvű

levelezés, és a folytatólagosan készült bibliografiai czédulák írása következtében beállott munkaszaporulatban leli magyarázattát; másrészt pedig a könyvtári osztály egy tisztviselőjének hosszabb ideig tartott oroszországi tanulmányutja által a munkaerőben is négy hónapon át csökkenés állott be.

E munkán kívül a nyári szünet alatt a *Hung. hist.* jelzetű igen gazdag szak revizio alá került; két teremnek új butorokkal való ellátása következtében pedig a »Régi magyar könyvtár« anyaga és az ősnymtatványok más szekrényekbe helyeztetvén át, egyúttal állaguk revideáltatott is.

II. A *kéziratok* osztályának évi gyarapodása a következő: ajándék útján 136 kézirat, 179 irodalmi levél, 2 egyiptomi papyrus-töredék, 1 kézirajz, együtt 318 drb; vétel útján 106 kézirat, 260 irodalmi levél, 90 irodalomtörténeti töredék, együtt 456 drb; áthelyezés útján (a könyvtár egyéb osztályaiból) 11 kézirat, 11 irodalmi levél, együtt 22 drb. Az összes gyarapodás tehát 796 drb. (1898-ban 407 drb.)

Kéziratok vásárlására 874 frt 60 kr. és 150 bir. márka fordítatott. Ajándékaikkal pedig a következők gazdagították a kéziratállományt:

Gróf Apponyi Sándor, özv. Arany Lászlóné, Dobrowski Ágost, Fraknói Vilmos, dr. Heymann (Kairó), Kordik Ágostonné Csányi Lenke, özv. Kovács Pálné, báró Podmaniczky Frigyes, özv. Pulszky Ferenczné, Szana Tamás, id. Szinnyi József, dr. Várady Gábor, Varjú Elemér, Vasváry Béla.

A szerzemények közt néhány igen nagybecsű van.

Legrégibb iratként, dr. Heymann kairói orvos ajándékából két egyiptomi papyrus-töredék került a kéziratállományba, melyek közül az egyik a XVIII. dinasztia, a másik a Ptolomaeusok korából való. Az írás történetének e nevezetes korszakából eredő termékek eddigelé egy darabbal sem voltak képviselve. A középkori írás történetére nagybecsű egy 114 pergamen- és papir-lapból álló gyűjtemény, a VIII–XV. század írásainak emlékei, melyeket Varjú Elemér ajándékozott a könyvtárnak.

Középkori kódexeink egy 1465-ből keltezett Agendával, történelmi érdekű kézirateink »Ottaviani Relazione della Guerra di Ungaria 1595« című kézirattal gyarapodtak.

Az irodalomtörténeti ereklék sorában első helyet foglal-

nak el Arany János nagy alkotásainak, a Toldi trilogiának és Buda halálának, úgyszintén Madách »Csák végnapjai« című drámájának eredeti kéziratait, melyekhez a könyvtár özv. Arany Lászlóné ajándékából jutott.

Az irodalmi levelek csoportja tekintélyes gyarapodást nyert a kalandos életű Trenck Frigyes bárónak 31 drb olyan levelével, a melyek műveinek Magyarországon való elterjedéséről s így a hazai könyvkereskedés történetéről becses adatokat foglalnak magukban. Az újabban szerzett levelek írói közt Horvát István, Kölcsey Ferencz, Simonffy Kálmán, Deák Ferencz nevével találkozunk. Becses a néhai Ipolyi Arnold püspök és Fraknoi Vilmos tudományos működésére vonatkozó gyűjtemény.

A kéziratárat az elmúlt évben 257 kutató látogatta, kik 649 kéziratot és 171 irodalmi levelet, összesen tehát 820 darabot használtak.

Az újabb szerzemények feldolgozása 799 új katalogus-czédulát eredményezett. A külön felállított »Irodalmi levelestár« 72 tokban helyeztetett el, s az anyag feldolgozása folyamatban van. Az év végéig 7737 irodalmi levél, melyekről 2368 czédula készült, van rendezett állapotban. A régibb anyagból feldolgozás és czédulázás alá került Horvát István *Commercium Epistolicum*-ának 20 kötete, és az újabbakból Pulszky Ferencz 1898-ban megszerzett nagyterjedelmű levelezésének 27 csomagja. Kötés alá 27 drb kézirat került.

III. A *hírlapkönyvtár* gyarapodása: köteles példányokban 799 hírlap 70,892 száma, áthelyezés útján 5 hírlap 420 száma, ajándék útján 18 hírlap 2129 száma, vétel útján 48 hírlap 4028 száma. Az összes gyarapodás: 870 évfolyam 77,469 száma. (1898-ban 869 évf. 85,504 száma.)

Hírlapokat ajándékoztak: az innsbrucki egyetemi könyvtár, özv. Kovács Pálné, Sturm Albert, id. Szinnyi József; továbbá különösen kiemelendők a Nemzeti Kaszinó és az Országos Kaszinó igazgatóságai, melyek külföldi hírlapok hosszú sorsát engedték át használat után a hírlapkönyvtárnak.

Becsesebb és ritkább régi hírlapok közül a Magyar Nemz. Múzeum anyaga a következőkkel gyarapodott: 1. az *Ephemerides Vindobonenses* 1776—1777. évf. 2. a Magyar Kurir 1786—1834. évfolyamai, a múzeumi példány hiányainak kiegészítésére.

3. Siebenbürgische Intelligenzblatt, 1793. évf. 4. Magyar Merkurius, 1794, 1797. 5. Allgemeine Zeitung, 1829. január-márczius. 6. Berliner polit. Wochenblatt, 1832—33, 1837—38. 7. Der oesterr. Zuschauer, 1837. 8. Pesti Hírlap, 1841—44, 1847, 1848. (másodpéld.) 9. Luna (Zágráb.), 1844, 1846. 10. Der Pilger (Károlyváros.), 1846. 11. Honderü 1847—1848. 12. Grad aus! (Bécs.), 1848 január-október. 13. Wiener Zuschauer, 1848. stb. Nevezetes módon gyarapodott a hírlaptár a M. Tud. Akadémia által még az 1898. év folyamán átengedett több fuvarnyi hírlaptömeg anyagából. Ennek átnézése az 1899. év végéig 2515 oly hírlapszámot eredményezett, melyek nem voltak meg. Vásárlásra 63 frt 65 kr fordított.

A hírlapkönyvtár 2603 (1898-ban 2320) olvasó vette igénybe, kik 5377 (1898-ban 5025) hírlapkötetet használtak. A könyvtáron kívül való használatra 61 egyénnek 300 kötet hírlap kölcsönöztetett ki; az évi használat eredménye tehát az, hogy 2664 egyén 5677 kötetet használt. (1898-ban 2349 egyén 5267 kötetet.)

A hírlapkönyvtár munkájára nagyban zavarólag hatott az, hogy a hazai könyvnyomdák egy része az 1897. évi XLI. törvény-cikk határozott rendelkezése és többszörösen küldött utasítások ellenére a hírlapokat még mindig egyes számonként, nem pedig a törvényben meghatározott módon küldi be a Magyar Nemz. Múzeumba. Habár az 1898. évhez képest e téren is javulás tapasztalható, még mindég 14,807 oly hírlapszám érkezett be egyenként, a törvényben előírt kimutatás melléklése nélkül, melyek a kezelésnek a törvény által célzott egyszerűsítését szorított megnehezítették.

A nyomdai köteles példányok ellenőrzése és kezelési módja által igényelt munkálatokon kívül czéduláztatott 371 hírlap 934 évfolyama; átnézetett 1086 ujság 72,786 száma. A törvény életbeléptetése előtti időből 57 hírlap 569 száma reklamáltatott. Bekötötetett 651 kötet hírlap, minek költsége 761 frt 79 krt vett igénybe.

Az elmúlt évben revízió alá került az 1898. év beérkezett hírlap-anyaga. E szerint egy év alatt (eltekintve apróbb hiányoktól) 747 magyar, 148 német, 62 szláv, román stb. nyelvű, összesen 957 hírlap évfolyamával gyarapodott a Magyar Nemz. Múzeum gyűjteménye.

IV. A *levéltár* gyarapodása az elmúlt év alatt nemcsak mennyiség, hanem minőség tekintetében is elsőrangú volt. Ajándékozás útján 297, vétel útján pedig 6101 darabbal bővült az anyag. Ehhez járul még *hat* letéteményezett családi levéltár anyaga, melyeknek még nem rendezett és össze nem számított iratai tízezrekre mennek.

Ajándékokkal a következők gyarapították a levéltárat:

Gróf Apponyi Sándor, özv. Arany Lászlóné, báró Felkay Imre, Fillinger Károly, Gerse Lajos, Ihász Lajos, özv. gróf Keglevich Arthurné, özv. Kovács Pálné, Leopold Andor, Lukács József, dr. Majovszky Pál, Morvay Győző, Nagy Pál, Sámuel Lázár, Schönherr Gyula, Sziklay Gyula, id. Szinnyi József, Tersztyánszky Dezső, dr. Téry Ödön, dr. Thaly Kálmán, dr. Toldy László, Ujhelyi Hugo, Varjú Elemér, Weinwurm Antal.

A levéltár gyarapítására a könyvtár dotációjából 1285 frt 75 kr. és 1665 márká fordítottat; ezen kívül a nagymélt. miniszterium a ritka becsű Véghely-gyűjtemény megszerzésére szükséges 10,000 frtnyi összeg fedezéséről külön alap kijelölésével gondoskodott.

Az évnek legnevezetesebb gyarapodása kétségtelenül néhai Véghely Dezső veszprémmegyei alispánnak nagyhirű oklevélgyűjteménye volt, melyhez hasonló gazdaságú és történelmi értékű anyag régóta nem került a Magyar Nemz. Múzeumba. A gyűjteménynek levéltári része 5507 darabot foglal magában, ebből nem kevesebb mint 2021 darab eredeti oklevél a középkorra esik, és pedig volt benne 63 drb Árpádkori, 672 drb XIV. századi, 967 drb XV. századi és 319 drb XVI. századi (1526 előtti) oklevél. A későbbi kor anyagát nagybecsűvé teszi a címereslevelek tekintélyes száma és a XVII. századi Nádasdy-Wesselényi-Zrínyi összeesküvésre vonatkozó iratok tömege. Tekintélyes módon gyarapodott a levéltár Ranschburg G. helybeli könyvkereskedőtől megvett 233 drb oklevéllel, melyek közt 12 armális volt.

Az újabb korból való darabok közt minden tekintetben elsőrangú a Hess J. ellwangeri antiquártól tekintélyes összegben megvett 35 darabból álló iratgyűjtemény. Ez iratok, alig egy-két darab kivételével az 1848/49-es eseményekre vonatkoznak s érdekessé teszi azokat az a körülmény, hogy tulnyomó részben báró Bach Sándor iratai közül származnak. A gyűjtemény nagyfontosságú

politikai darabjai közt találjuk Ferencz József ő felsége két kézirátát Bachhoz, az osztrák miniszterium hivatalos átíratát a magyar kormányhoz, Batthyány Kázmér 1849 június 25-iki diplomaciai jegyzékét, ugyanannak levelét az angol segítség tárgyában stb. mind elsőrangú fontosságú darabokat. Ihász Lajos ajándékából Kossuth Lajosnak Ihász Dánielhez intézett 53 levele jutott a levéltár tulajdonába.

A czímeres-nemeslevél gyűjtemény gyarapodása szokatlanul nagymérvű volt. Egy év alatt az anyag 40 darabbal gazdagodott, melyek közül 4 drb a középkorra esik; ezek: 1. Zsigmond királyé 1434. évből Karcasai Péter számára. 2. I. Miksa császáré Weinangl Hans részére 1492-ből. 3. II. Ulászlóé 1492-ből Otten-dorff Lőrincz részére (1598-iki átíratban). 4. II. Ulászlóé 1500-ból a Hernálmestery család részére.

A letéteményezett levéltárak sorozatához a következő családoké járult: 1. a borsodi *Latinovits* családé, melyet a család megbízásából Latinovits Géza orsz. képviselő adott át; az azóta rendezett levéltár legnagyobbbrészt újabbkori (XVIII—XIX. századi) iratokat foglal magában és összesen 3906 drbból áll; 2. a szirmabessenyői *Szirmay* családnak Szirmay Andor által átadott levéltára; 3. a *Tihanyi* családnak levéltára, melyet Laszkáry Gyula főrendiházi tag adott át; 4. a *Rajky* családé, melynek 946 darabja között 80 középkori oklevél van; 5. a losonczi báró *Bánffy* család idősb ágának levéltára, melynek letéteményezője báró Bánffy Dezső m. kir. főudvarmester; 6. a vizeki *Tallán* család ötvösi ágának Tallán Gyula somogyi főispán által letéteményezett levéltára. E levéltárak állagáról, azok nagy terjedelme miatt, természetesen még számot adni nem lehet. E letéteményekkel együtt a M. Nemz. Múzeumban elhelyezett családi levéltárak száma 49-re emelkedett.

E nagymérvű gyarapodás mellett meg kell emlékezni a levéltár állományának apadásáról is. Boldogult *Erzsébet* királyné nagybecsű emléktárgyai — számszerint 43 darab — melyek az 1898-ik év folyamán Gizella és Mária Valéria főhercegnők fenkölt lelkű adományából jutottak a Magyar Nemz. Múzeumba, felsőbb intézkedés következtében a levéltár állományából kikebeleztetvén, a Magyar Nemz. Múzeum régiségtárának adattak át.

A levéltárat a lefolyt évben 46 kutató kereste föl, kik 13,406 iratot és 70 fényképmásolatot használtak; külső haszná-

latra pedig 39 térítvényen 207 drb irat, 2 pecsét-lenyomat és 5 fénykép kölcsönöztetett ki. Az összes használat tehát 13.690 drb.

A levéltár újabb (vétél vagy ajándék czimén történt) gyarapodásai — beleértve a Vég hely-gyűjtemény gazdag anyagát is — teljesen feldolgoztattak. A korábbi családi letétemények közül rendeztetett és végleg felállítottatott a váradi Török-család levéltára, 6663 darab irattal, melyek közül 65 drb középkori. Folytatottatott a Kossuth-féle iratok rendezése és lajstromozása, a Balassa és Melczer levéltárak rendezése és a Thaly család levéltára elenchusának revideálása. Teljesen rendeztettek az év folyamán érkezett Latinovits és Rajky családok levéltárai, míg a többi letéteményezett levéltár rendezése folyamatban van.

* * *

A könyvtár tisztviselőinek 1899-ik évi irodalmi és tudományos munkásságát az alábbi összeállítás mutatja:

Fejérpataky László

egyetemi tanár, igazgató-őr,
a M. Tud. Akadémia r. tagja.

1. A M. Nemz. Múzeum könyvtára az 1898. évben. (M. Könyvszemle, 1899. I. füzet.)
2. Béla király névtelen jegyzőjének és Julián utazásának kiadása, bevezetéssel, a M. Tud. Akadémia millenniumi kiadványában (sajtó alatt.)
3. III. Béla király oklevelei, a »III. Béla magyar király emlékezete« cz. gyűjteményes munkában (sajtó alatt.)
4. Folytatta a Zsigmondkori Oklevéltár anyagának gyűjtését.
5. Dr. Schönherr Gyulával együtt szerkesztette a Turult.

Szinnyei József

kir. tanácsos, ör,
a M. Tud. Akadémia lev. tagja.

1. A magyar hírlapirodalom 1898-ban. (Melléklet a Magyar Könyvszemle 1899. évi folyamához.)
2. Magyar írók élete és munkái 53—59. füzet. (VI. kötet, 7—9. füzet, VII. kötet, 1—4. füzet.)
3. Petőfi. Visszaemlékezés. (Balatonvidék, 31. sz.)

Kollányi Ferencz

ör.

1. Az esztergomi főszékesegyházi káptalan történetéből. (Magyar Sion, 1899. évf. 11., 12. szám.)
2. Esztergomi kanonokok. (Sajtó alatt.)

Horváth Ignác

őr.

1. A magyarországi irodalom statisztikája szakok és nyelvek szerint 1889—1898. évekről összeállítva. (Az 1900. évi nemzetközi párisi kiállítás számára.)

2. Adalékok a Régi Magyar Könyvtár I. II. kötetéhez. (Magyar Könyvszemle 1899. évf. III. f.)

3. Történelmi Repertorium. (a Századokban.)

Dr. Schönherr Gyula

segédőr, levéltárnok,

a M. Tud. Akadémia lev. tagja.

1. A velencei Szent-Márk könyvtárból. (Magyar Könyvszemle, 1899. évf. II. f.)

2. Nagybánya és vidéke. (A Nagybánya és vidéke emlékkönyvében. Nagybánya, 1899.)

3. Jelentés a Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság működéséről az 1899. évben. (Turul, 1899. évf. IV. f.)

4. Szerkesztette a Magyar Könyvszemlét, a Magyar Történelmi Életrajzok XV. évf. 4—5 füzetét, és mint társszerkesztő, dr. Fejérfataky Lászlóval, a Turult.

5. Sajtó alatt: Magyar Minerva. A magyarországi múzeumok és könyvtárak czimkönyve. I. évf. (Szerkesztés dr. Esztegár László társaságában.)

Kereszty István

segédőr.

1. A hazai nem-magyar nyelvű hírlapirodalom. (Melléklet a Magyar Könyvszemle 1899. évi folyamához.)

2. Könyvvásárlás. (A Könyv, 1899. évf. 11 sz.)

3. Soubies: »Histoire de la musique, Hongrie.« Ismertetés. (Budapesti Szemle, 1899. évf.)

4. Weckerlin: »Richard Wagner als Erzieher« és Tolsztoj »Mi a művészet?« cz. könyvének bírálata. (Magyar Paedagogia, 1899. X. f.)

5. Közlemények a *M. Kritiká*-ban: II. évf. (8. sz.) Zichy Géza: »Roland mester«-e — (10. sz.) Bartalus István. — (12. sz.) Berté Henrik: »Hópehely« cz. operája. — (14. sz.) Goldmark: »A hadi fogoly.« — (16. sz.) Lehár operája: »Kukuska.« — (19. sz.) Az opera éve 1898/9. — (20. sz.) Soubies Albert: »Histoire de la musique, Hongrie.« — (20. sz.) »Sulamith«. — (21. sz.) Hanslick legújabb könyve. — (22. sz.) Káldy Gyula: »A magyar zene kincseiből.« — (23. sz.) »Saison« előtt. — III. évf. (2. sz.) Beer József operája: »A Kovácsok sztrájkja«; Uj zeneművek. — (3. sz.) Cziglányi Béla: »Műfordítások, mint dalszövegek.« — (6. sz.) Lovas Rössler Izsó és Fekete Oszkár: »A zenevilág nagyjai.«

6. Közlemények a *Vasárnapi Ujság*-ban: (4. sz.) Zichy Géza operája: »Roland mester.« — (16. sz.) Goldmark Károly: »A hadi fogoly.« — (21. sz.) »Kukuska,« Lehár Ferencz operája.

Dr. *Erdélyi Pál*

segédőr.

1. Balassa Bálint élete. 1551—1594. (Magy. Tört. Életrajzok XV. évf. 4. 5. füzet). Budapest, 1899. 8-r. 251. lap. Franklin társ.

2. A XVI és XVII. századi Énekeskönyvek. Különnyomat a Magy. Könyvszemle 1899. évf.-ból). Budapest, 1899. 8-r. 75 l. Athenaeum r. t.

3. Balassa Bálint levelei. (Irod. Tört. Közlemények, 1899. évf. III. f.)

4. A virágének. (Ethnographia, 1899. évf. III. és IV. f. Két közlemény.)

5. A Komáromi Énekeskönyv. (Egy. Philologiai Közlöny, 1899. évf. II—IV. f. Három közl.)

6. Kisebb czikkek a Magyar Kritika, Budapesti Napló, Komáromi Lapok-ban.

Dr. *Sebestyén Gyula*

segédőr.

1. Az avar-székely kapcsolat emlékei. (Néprajzi Füzetek, VIII. sz.)

2. Az avar-székely kapcsolat pere. (Erdélyi Múzeum, 1899. VIII—IX. f.)

3. Főtitkári jelentés a M. Néprajzi Társaság közgyűlésén. (Ethnographia, 1899. II. f.)

4. A M. Nemzeti Múzeum néprajzi gyűjteményei. I. köt. Biró X. új-guineai gyűjt. (Bírálat. U. ott. III. f.)

5. A kegyelet tévedése. (A »Tarnacs« utca-név dolgában. Esti Ujság, 1899. márcz. 21-ik sz.)

6. Munkácsi Bernáttal szerkesztette az Ethnographiát.

7. A magyar varázsdob. (Előadás a Magyar Néprajzi Társ. 1899 május 17-ki ülésén).

8. Gyűjtötte a szentivánnapi szokások emlékeit.

9. A Kisfaludy-társaság megbízásából szerkesztette és sajtó alá rendezte az általa gyűjtött regös-énekek gyűjteményét.

Dr. *Áldásy Antal*

egyetemi magántanár, segédőr.

1. Ismertetések a Turul, Századok és Magyar Kritikában.

2. A pecsétekről (Sajtó alatt.)

Dr. Esztegár László

assistens.

1. A brüsszeli kir. könyvtárról. (Magyar Könyvszemle, 1899. évf. IV. f.)
2. A bécsi mechtaristák emlékkönyve. (Armenia, 1899. VI., VII. és VIII. f.)
3. Kisebb közlemények, könyvismertetések a Magyar Könyvszemlében, az Ethnografiában és a Vasárnapi Ujságban.
4. Sajtó alatt: Magyar Minerva. A magyarországi múzeumok és könyvtárak czimkönyve. I. évf. (Szerkesztés dr. Schönherr Gyula társaságában.)

Dr. Melich János

assistens.

1. 1. Kalangya; 2. Lőcs; 3. Jól néz ki; 4. Két ritka szó. (Magyar Nyelvőr, 1899. évf.)
2. Egy XVI. századbeli palócz-orosz szójegyzék. (Nyelvtudományi Közlemények, 1899. évf. III. f.)
3. Setälä E. Smirnov munkáiról. (U. ott.)
4. Magyar grammatika a kijevei tanítóképző könyvtárában. (Magyar Könyvszemle, 1899. évf. IV. f.)
5. Az orosz huszárság története. (Budapesti Hírlap, 1899. június 16. sz.)
6. Szily Kálmán akad. főtítkárral együtt: Czimsszójegyzék. Előkészületül a magyar nyelv szótára új kiadásához. Budapest, 1899.
7. Néhány apróbb czikk az Ethnographiában.

Havran Dániel

assistens.

1. Adatok Brunczvick Tóbiás superintendens életéhez. (Protestáns Szemle, 1899. évf.)
2. Irodalomtörténeti adalékok. Vegyesek. (Magyar Könyvszemle, 1899. évf. IV. f.)

Kováts László

assistens.

1. Kőrösi József: A felvidék eltótosodása. (Könyvismertetés az Ethnographiában.)
2. Tartalommutató az Ethnographia I—X. kötetéhez.
3. Hazai nyomdák a jelen század III. tizedében. (Magyar Könyvszemle, 1899. évf. IV. f.)
4. Folyóiratok jegyzéke 1898-ról. (Melléklet a Magyar Könyvszemle 1899. évi folyamához.)
5. Az 1683-iki madridi autodafé. (Kis Tükör, 1899. évf.)

6. Több apróbb történeti tárgyú cikk a Prot. Egyházi és Isk. Lapban, a Kis Tükörben.

7. Nyolcz történeti előadás a népszínház-utczai áll. ipariskolában az iparosok képzésére alakított orsz. bizottság megbízásából.

8. Történelmi repertorium a Századok számára.

Dr. *Hubert Emil*

assistens.

1. Nyelvemléktani széljegyzetek. (Magyar Könyvszemle, 1899. évf. II. f.)

2. Utolsó szó a nyelvemléktan ügyében. (U. ott, III. f.)

Varjú Elemér

assistens.

1. A gyulafehérvári kódex. (Akadémiai Értesítő, 1899. évf. I. f.)

2. A monostorszigeti emlékkő. (Archaeologiai Értesítő, 1899. évf. I. f.)

3. A gyulafehérvári székesegyház sirköveiről. (Archaeologiai Értesítő, 1899. évf. I. f.)

4. A Szirmay-család czímeres levele. (Borovszky Samuval együtt. Turul, 1899. évf. II. f.)

5. Magyar köriratu pecsétek a XIV. és XV. században. (Turul, 1899. évf. II. f.)

6. Murmellius Lexicon a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában. (Magyar Könyvszemle, 1899. évf. II. f.)

7. A gyulafehérvári Batthyány-könyvtár. (Magyar Könyvszemle, 1899. évf. II—IV. f.)

8. Egy kis magyar nyelvemlék a XVI. század elejéről. (Magyar Könyvszemle, 1899. évf. II. f.)

9. XVI. századi leltár egy esztergomi misekönyvben. (Magyar Könyvszemle, 1899. évf. III. f.)

10. Könyvismertetések és vegyesek a Turulban, a Magyar Könyvszemlében és a Magyar Kritikában.